

N
247

BERNÁDY

KIADJA:

A / MAROSVÁSÁRHELYI / REFORMÁTUS / KOLLEGIUM

BERNÁDY

EMLÉKSOROK
70-IK SZÜLETÉSNAPJÁRA

KIADJA :
A MAROSVÁSÁRHELYI REF. KOLLEGIUM

TIPOGRAFIA BENKŐ TÁRGU-MUREŞ
1934.

Előszó.

Dr. Bernády György, v. m. kir. udvari tanácsos, Marosvásárhely sz. kir. város II. választókerületének volt országgyűlési képviselője, Marosvásárhely sz. kir. város nyug. polgármestere és főispánja, Mureș megye volt kamarai képviselője, a marosvásárhelyi Református Kollegium főgondnoka, a folyó 1934 év április 10-én születésének 70-ik évfordulóját töltötte be.

Tekintettel egyfelől a köztiszteletre és becsülésre, melyet *Dr. Bernády György* félszázados közéleti tevékenységével a romániai összmagyarság előtt kiérdemelt, másfelől a lelkes és fáradhatatlan munkásságra, melyet több mint egy évtizede a marosvásárhelyi Református Kollegium, egykori nevelő intézete érdekében kifejt, a kollegium előljárósága, tanárkara, tanítótestülete és ifjúsága, érdemeinek folyó évi április hó 14-én külön iskolai ünnepélyt szentelt.

Az ünnepély a kollegium dísztermét zaúfoltságig megtöltő, nagy közönség jelenlétében folyt le. Megjelentek a helybeli magyar egyházak, intézmények és egyesületek képviselői, az erdélyi református egyházkerület képviselőjében *Vásárhelyi János*, püspökhelyettes, *Dr. Illés Gyula*, tanügyi tanácsos, *gr. Teleki Ártúr*, az erdélyi református egyházkerület, *Gr. Toldalagi Mihály*, a marosi református egyházmegye főgondnokai, valamint a kollegium előljáróságának és tanszemélyzetnek összes tagjai, élükön *gr. Toldalagi József*, kollegiumi gondnokkal.

A köztudatban maradandó erkölcsi sikert, a jelenlevők lelkében felejthetetlen emléket biztosító kedves, házi ünnepélyen kívül a kollegium előljárósága két intézkedésével akarta megörökíteni nagyérdemű főgondnoka munkásságának emlékét. Megfestítette a kollegium díszterme számára arcképét és kiadja emlékfüzetben az ünnepélyen elhangzott beszédeket és alkalmi költeményt. Utóbbiakhoz iktatja a füzet függelékeként azt a két beszédet, melyet *Dr. Fekete Gyula*, ügyvéd, és *Paál*

Gusztáv, lb. kollegiumi igazgató a város nagy közönsége által ugyancsak folyó hó április hó 23-án tartott ünnepélyeken elmondtak.

Kérjük a kollegiumunk volt és jelenlegi növendékeit, minden jó barátját és a város minden polgárát, hogy fogadják ugyanolyan szeretettel e kis emlékfüzetet, mint amilyen őszinte tisztelettel és szeretettel vettek részt az ünnepélyeken. Tájékoztatásul közöljük azt is, hogy amennyiben az emlékfüzet értékesítéséből valami megmarad, azt a kollegiumnál levő „Bernády alap” gyarapítására fogjuk fordítani.

Târgu-Mureş—Marosvásárhely, 1934. április hó 7-én.

Az igazgatóság.

Ünnepi beszédek

a marosvásárhelyi Református Kollegium
ünnepélyén.

A kollegiumi előljáróság és tanári kar üdvözlete.

Elmondta: Nagy Endre, kollegiumi igazgató

Ünnepre gyűltünk össze, hála és öröm ünnepre! A hála a jó Istené, az ő áldásaiért, közelebbről a mai napért, melyet ennek a városnak, ennek a 377-ik évet szolgáló kollegiumnak adott, melynek jelentősége messze túlszárnyal ennek a városnak határain és ennek a kollegiumnak falain, az egész haza minden magyar testvérének lelkét őszinte elismeréssel, a legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel rezegeti meg, sőt a haza más nemzetiségű testvéreinek lelkéből is figyelmet, tiszteletet és elismerést vált ki. A jóságos Istenhez emelkedő hálaáldozatunk őszinte örömmel tölti el a haza és város minden magyar emberének lelkét és mégis mi, a marosvásárhelyi Református Kollegium jelenlegi vezetői, úgy érezzük és szent meggyőződésünk, hogy az egész magyarság lelkét betöltő szent örömnak lángja legmelegebben ezek közt a falak közt lobog fel, nemcsak azért, mert először emeli fel hálaáldozatát egy Istentől megáldott hét évtizedéért, hanem azért is, mert a hálafohász az Almamáter lelkének megnyilatkozása, kevés híjával 400 esztendő verejtékes munkájának őszinte bizonyoságtétele, életjele és jövőbeli reménysége.

Az Almamáter lelke, a vezetők, tanárok és tanulók lelki egysége a sárospataki, ősi református kollegiumban több mint 400 évvel ezelőtt öltött látható testet. Sokkal gyengébb volt e látható test, semhogy már a XVI és XVII. század vallásos és nemzeti küzdelmeiben megállhatott volna, ha a lélek nem bizonyult volna törhetetlennek. Ám a lelki falak nem kőből épültek, pillérei Isten lelkén pihentek, az ő örökkévaló világának részesei voltak. Ebben a világban pedig nem volt titok az Isten századokra szóló, előrelátó gondoskodása az ő népe számára. Ebben a világban a kolle-

gium sárospataki, ősi fészkének feldulása, a gyulafehérvári ideiglenes hajléknak karhatalommal való kiűritése csak a földhöz kötött, külső emberi kezek által okozott sérelmek voltak; az évtizedeken át tartó, hontalan bujdosást, az ígért földjének keresését isteni kéz irányította és a marosvásárhelyi testvérekkel való ölekezés az ígért földjének megtalálása, az isteni kéz diadala volt. Hányszor rázkodtatta meg azóta is a századok vihara e külsőt, de a lélek, az Almamater-lelke öröknek bizonyult. Ez a lélek, mely Isten világát szolgálja e földi életben, nyilatkozik meg ma mibennünk, a látható világnak, kollegiumunknak igénytelen képviselői lelkében, szentel ünnepet és rebeg hálát a jó Istennek, hogy *Dr. Bernády György* kollegiumi főgondnok Őméltóságát, kollegiumunk munkásai sorába elhívta és hogy az ő kegyelméből alkotásokban gazdak életének 70-ik évét jó erőben, egészségben, Istentől megáldott, meleg családi otthonban, egy népes Almamater minden tagjának őszinte öröme és lelkesedésére megérhette. A mi ünnepünk lehet erőtlén és igénytelen, muló pillanat a századok életében, szeretetünk és tiszteletünk külső megnyilvánulása, midőn érdemekben gazdag főgondnokunk nemes egyéniségét már életében kollegiumunk egykori érdemes vezetői közé helyezzük el, lehet egy nyomtalan esemény az élet viharában. De maga a lélek, a már négyszázados élő valóság mindörökké arról fog tanuskodni, hogy ünnepelt főgondnokunk elhívása valóban Isten gondoskodása és az ő munkássága Istennek tetsző munkáság volt.

A lélek munkája több mint félszázaddal ezelőtt, 1878 szeptember 3-án vette kezdetét, amikor Őméltósága, mint V.-ik középosztályos tanuló, két fivérével egyszerre kollegiumunk kötelékébe lépett. Két közép és két bölcselmi osztály elvégzése után, 1882 június 30-án lépett ki a kollegium kötelékéből, utolsó intelemként fogadva lelkébe az akkori igazgatótanár, néhai Horváth Gáspár búcsuszavait: „Választott pályáton erélyesen, kötelelességeitekről meg nem feledkezve törjetelek elő s használjátok a reátok bizott talentumokat.” A 18 éves ifju, lelkében a predestináció gondolalával megtisztult hittel, törhetetlen faj és nemzet szeretettel, Istentől gazdagon juttatott talentumokkal lépett az életbe. De épen e talentumok már az élet zsengéjén áldozatokat is kívántak. Előbb a családi hagyományok szent örökségét kell vállalnia, ezt kívánja a nagy ekinétyü édes apa emléke, ezt a család érdeke és becsülete.

A talentumok nagyobb része azonban más irányban helyeződik el, nemsokára gyümö'csözni kezd és alig másfél évtized múlva a közéleti pályára jól felkészült, gazdag egyénisége szinte magától emelkedik a legelső helyre, az országgyűlési képviselői és főkapitányi tisztlen át a polgármesteri székre.

Marosvásárhelynek, az ország egyik szabadkirályi városának polgármesteri széke a XX. század legelső évtizedében országos viszonylatban is számottevő tisztség volt, de magára a városra épen életkérdést, sorsfordulatot jelentett. A székelység fővárosa, — mint általában Marosvásárhelyt emlegették, — melynek első elnevezése a falai közt személyesen megjelenő Nagy Lajos királytól még 1370-ből maradt fenn, gazdag történelmi múlttal dicsekedett. Az idők folyamán 36 országgyűlésnek volt színhelye, erdélyi fejedelmek, sőt koronás királyaink is ismétellen megfordultak falai közt. A mozgalmas történelmi múlt mellett, mely természetesen sok vér és pénzáldozatot is zudított a városra, a múlt század végén mintha akadályozta volna valami a városnak a haladó korszak vívmányaival lépést tartó fejlődését. Maga Orbán Balázs is, a Székelyföld lelkes kutatója panaszolja, hogy bár a múltban központi és kedvező tájrajzi fekvéséből kimagyarázható gyors emelkedést mutatott a város, a gyorsabb fejlődést a jövőől kell remélni.

Mi, akik e város szülőttei vagyunk, akiknek annyi régi, kedves kisvárosi sajtóság aranyozza meg gyermek és ifjúkori emlékeinket, korántsem akarjuk a múltat vádolni. Sőt épen mentségére hozzuk fel, hogy a XIX. század civilizációjának és kulturájának gyors lendülete nem érvényesülhetett és nem nyilvánulhatott párhuzamosan a lendülettel a kisvárosi életben, hiszen mindenekelőtt jelentékeny anyagi erőt igényelt e lendület, amire pedig a periferiákon fekvő, a központtól félreeső és magárahagyott kisebb városok egyszerű polgárainak alig volt lehetősége. Minden jó szándékunk dacára azonban be kell ismernünk, hogy Marosvásárhely a XIX. század végén és a XX. század legelső éveiben a többi erdélyi városokhoz képest is kissé visszamaradott.

Csak apáink és nagyapáink elbeszéléseiből hallottunk arról, hogy a Maros folyó valamikor a mi főterünkön folyt keresztül, melybe a kollegium és Minorita rendház közt levezető mély árok gyűjtötte össze a környező hegyek vizeit. Csak hallottunk a híres piaci kút önműködő zenéjéről, valamint az

Időnként bevehetetlennek bizonyult erős várról. Magunk már csak a kút építményének voltunk tanúi, a vár falát pedig épen gyermekeinkben kezdte megbontani az idő vasfoga. A kollegium melletti mély ároknak nyomait kollegiumunk új épületének emelésekor szintén láttuk, mikor a talaj felületétől számított 11 méter mélységben sem lehetett a fundamentumnak alkalmas talajt találni. De végig éltük már azt az időt, mikor a Trébely és Nagy Hegy vizét egy, a mai Nyerges féle háztól kiinduló mély, karfákkal ellátott patak gyűjtötte össze, melyen keresztül minden házhoz hosszú, külön hid vezetett és a piactéren keresztül a Széchenyi téri „alléet” körülforgó két ágban, felette ismét két gyalogjáró hiddal vezette le a Poklos utcáig, ahol a néhai Dr. Vajna János féle telek előtt, — jelenleg a Kulturpalota áll e helyen, — újabb átjáró hiddal fordult a Maros felé. E főtéri patakokra az őszi és téli hónapokra szekérjáró hidakat is alkalmaztak, de ezek dacára erős zápor esetén sokszor fordult elő, hogy a főtér két házsora volt a lezuhogó vizek határfala. A főtér közepén, a Bem szoborral szemben fekvő piaci-kút, vagy Bodor kút négy irányban nyújtotta e hegyi patakoknak a táplálékot s volt állandó központja, szórakozó helye a vízért járó fiataloknak, bosszusága az ugyanerre szoruló öregeknek. A kút körül vörösre festett és lószekerekre alkalmazott hordók állottak a tüzesetekre számítva s ilyenkor a járó-kelők szekereiből kifogott lovak vitték a vizet a szekerekkel a tüzeset helyére.

A vártemplom elején az u. n. „Darvas allée” terjedt, melyre falépcső vezetett, míg innen a nagy templomba egy mély árok felett vezető hosszú fa-folyóson lehetett bejutni melyre a templom kinyitásakor levonó híd-ként láncokon a templom ajtót bocsátották le. Magának a várnak keleti és déli oldalán fabarakkok állottak, melyek a katonaság nyári lakhelyéül szolgáltak.

Az utcák közül néhány kövezve volt és a főbb utcák, vagy legalább azoknak a piachoz közeli része egyik oldalán kocka-kövekkel („trottoir”) ki volt rakva. Másik oldalukon a flaszter-kő képezte a gyalogjárót, a szekérjárókat pedig, mint az országutakat prizsmakövekkel táplálták. A főtérről és ennek négy főutcájából kiinduló mellékutcák szabálytalanok voltak, gyakran megszűntek, vagy egybeolvadtak, igen gyakran pedig a talaj emelkedésénél járhatatlanok voltak. Egyes utcák hosszsan elnyúltak, de a házsor mögött már a mező terjedt és az u. n. Dinnyeföld-utca, — ma Lajos és Béla király-utcák, — a

város nyugati részének záróulcája volt. Tavaszi áradás alkalmával a medréből kilépő Maros a Baross, Malom- és Kossuth utcákon át mélyen a városba hatolt s a tavasszal visszamaradó vizek, főleg nyirkos esztendőkből, majdnem egész nyáron békánépségekben bővelkedő tavat alkottak a főtér szomszédságában fekvő Lázár kertben.

A református és római katolikus főgimnáziumok mellett a négyosztályos polgári fiúiskola, néhány egyházi és magán — Bod, Dabóczi bácsi és Schneiderné féle — iskolák végezték a nevelés feladatát, melyhez első kísérletként a Kör utcában elhelyezett két tanterős, községi elemi iskolát állítottak be. Az Uri Kaszinó, Polgári Olvasókör, valamint a gyakran évenként át szünetelő Kemény Zsigmond Társaság ülései zártkörű társadalmi osztályoknak voltak találkozó és üdülő helyei. A nagy közönségnek tavasszal és nyáron a megfelelő gondozásban részesített Elba sziget, télen, nagy időközökben az Apolló palota második emeleti termében rendezett színi előadások, a Transzylvániában rendezett fillérestélyek voltak szerény társadalmi megnyilvánulásai, mely utóbbiak műsorából a kollegiumi zenekar sem maradhatott ki. Nagy jelentősége volt a tűzoltó egyletnek és elég jól szervezett zenekarának.

A városban a rendet 1—16 számmal jelzett „városszolga” őrizte, kiknek segítségére külön éjjeli őrök rendeltettek ki, (drága jó öreg bácsik, egyike-másika lámpással kezében) míg a világítást a főutcákon is elég gyéren elhelyezett petroleum lámpák szolgáltatták.

Egyfelől a város története, másfelől a múlt század 80-as, 90-es éveinek ez a vázlatos rajza két dologról tesz bizonyosságot. Az egyik az, hogy *Borsos Tamásnak*, a XVI. és XVII. század nagy fiának, Marosvásárhely akkori legnagyobb emberének, a fejedelmek kora híres diplomatájának és a marosvásárhelyi vár építőjének neve és működése óta nem mutatott a város történelme olyan kiválóbb vezéregyéniséget az élén, akit a város napi élete terheinek hordozásán kívül egy magasabb cél is sarkalt volna, hogy a székelyek egykori híres városát kiemelje az egyszerű vidéki városok sorából. A másik bizonyosság, hogy ennek következtében a város, elzárkozottsága és magáramaradottsága miatt a XIX század végén, a század kulturális haladásával alig tudott lépést tartani.

A XIX. és XX. század találkozó pontján, mintegy isteni sugalmazásra egyetlen ember felé fordult Marosvásárhely

figyelme jövőjét illetően. *Dr. Bernády György* megalapozott kényelmet és gondtalan megélhetést ígérő magán életből a politikai küzdőtérré lépett már; még országgyűlési képviselő, de már mindenki beszéli, sőt tudja, hogy a polgármesteri szék nyitva előtte s az ő személyével kapcsolatosan város-szerző egy sejtelen, egy megérzés a város leendő nagyságáról, jövőjéről és reményeiről beszél.

A természet világában az ösztönös munkának, szorgalomnak gyönyörű képét mutatja a megzavart hangyaboly, melyben ezer és ezer apró állatka nyüzsög, mozog, hurcolja a menteni valót s teszen bizonyosságot a világegyetemnek isteni kéz által vezetett csodálatos rendjéről. Az ember világában a világtörténelem a legrégebb időtől kezdve csodálatos képeket tár elénk az alkotó munka erejéről; a sürgős, a kényszer munkáról, mikor egy országrész vagy egy város felől valami fenyegető vész kell megelőzni, elhárítani vagy jóvátenni; nemkülönben a jó izlést szolgáló, az emberi kényelmet biztosító, szívet, lelket gyönyörködtető alkotásról, az ember erejének és hatalmának természetfeletti győzelméről, mely már a művelt ókorban is a költő szavai szerint olykor a tengert is kiszorította helyéről.

Néhány bevezető, sürgős alkotás után ilyen kettős célt szolgáló, nagyarányú és nagyterjedelmű munka indul a város területén és forr, forr szüntelenül, több mint egy évtizeden keresztül, míg a világháború első eldördült fegyvere gyilkoló eszközöket nem kényszerít a munkás kezekbe. Mi, akik ezeket az éveket átéltük, már a munka arányaitól is megszedültünk olykor, mert sejtelmünk sem volt, hogy a legfélreesebb helyre lecsapó kapavágás is szükséges tartozéka egy századokra szóló, csodálatos tervnek; sejtelmünk sem volt, hogy maga a terv bizonyossága a magyar ész bámulatos szervező és alkotó képességének, érett gyümölcse a magyar nép jövőjébe vetett rendületlen hitnek, élni akarásnak és mindent felülmúló, őszinte fajszeretetnek. Nekünk, akik ezeket az éveket átéltük s akiknek a régi egyszerű városi élet mellett is alig jutott ki a mindennapi kenyér, sokszor bizony nagy volt aggodalmunk, hogy a jó Isten honnan rendeli ki annak a sok százat meghaladó munkásnak napi verejtéke bérét, akik éveken keresztül szorgoskodtak az építő munkában. Talán nem is gondoltunk arra, hogy a nagyszerű terv nemcsak emberi elképzelés, hanem a legpontosabb és a legreálisabb számítás is, mely megtalálta

a befektetések kiapadhatatlan forrását s maguk a befektetések rövidesen meghozzák gyümölcseiket. Mi, akik nap-nap után magunk közt láttuk a férfit, akiknek keze vasbilincsként tartotta a száz irányban folyó munka minden szálát, akinek Amerika csodás világa sem képezett távolságot, csakhogy népe és városa javára gyümölcsöztelhesse a magyar ész minden képességét és a magyar szív minden szeretetét, a legnagyobb tisztelettel állottuk oldalán, mert pályájában megvalósulni láttuk a jó Istennek bölcs rendelkezését s egyéniségéből megtanultuk, hogy nem szavakkal, hanem egész lényünkkel kell hatni embertársainkra. Ellentétek, elgáncsolni akarások természetesen merültek fel szorványosan, inkább a munka elején, hiszen mikor nem voltak sértett ambíciók és mikor nem adódtak meg nem talált számítások? Itt-ott a hagyomány is felsírt, a Bodor kútnak, a Széchenyi téri sétátér öreg fáinak, a Darvas allée regényesnek vélt szépségeinek és legfőképpen a Gecse utca évszázados fasor párjának emléke keserítette a tisztes multat büszkén magukénak valló érzékenyebb lelkeket. Ám a nagy tömeg, melynek ez a századokra szóló munka előbb kenyeret, majd otthont és hajlékot adott, a polgárság, kereskedők, iparos és földmives osztályok, melyeknek foglalkozási ága váratlan lendületet kapott s végül az értelmi osztály, mely a munkák tömkelegéből kialakulni kezdő város képében a kultúra és civilizáció vívmányaira ismert, emberi mértéket meghaladó tisztelettel és féltő szeretettel állott az alkotó kéz munkája, tiszteletre méltó egyénisége előtt. S a munkában erős és ellenmondást nem tűrő kéz sokszor simogató kézzé lágyult, ha tiszta szívvel, igaz ügyben találta azt meg akár a legelső, akár a legutolsó polgára e városnak. Természetes következmény volt tehát az is, hogy a város lakossága e másfél évtized alatt megkétszereződött.

Mellőzve a részleteket, melyek nem egy rövid emlékezésnek keretében, hanem a város történetében várják megörökítésüket csak rövid pillantást vessünk e városfejlesztés megvalósított programpontjaira. A meginduló munka első része a civilizációt szolgálja. — Megadott keretekre van szükség, hogy tervszerű, és céltudatos legyen a fejlődés; az utak és utcák kerülnek sorra először. Új utcák nyílnak, részint, hogy kitolják a város határait mint a Szabadi, Sándor János, Koronkai, Lavotta, Hunyadi János, Somostetői utak stb. stb. részint, hogy szabályozzák és belterjesebbé tegyék a belvárost,

mint a Köteles, Mikszáth, Fogarasi Pap, Ferenc József és Erzsébet, Petelei, Knöpfler Vilmos, Munkácsy, Liszt Ferenc, Honvéd utcák stb. stb. Szabályozást nyernek a régi főbb és összekötő utcák, mint a Szentgyörgy-tér, Arany János, Bethlen Gábor, Klastrom, Apaffy-tér, Kálvin-tér Temető-ut, Kazinczi, Bólyai, Gecse utcák és Ujváros, nem is említve a számtalan újjáalakított, újonnan nyitott mellékutakat. Következik az utcák burkolata aszfalttal, keramittal, kövezettel, amint a szükség parancsolja, az utcák díszítése nyilegyenes sorban ültetett gyönyörű díszfákkal, a tágasabb utcákban nyitott, modern parkokkal, sétautakkal s végül ahol hely volt, a gyalog- és szekérjáró közötti virágos kertekkel. Ujabb munkasor a víz és csatornavezeték elkészítése, a villanymű megváltása, ezzel együtt az új villanyműtelep, gáz és téglagyárak alapítása, új vágóhid, és nyári fürdő építése, a Maros-árok szabályozása, új beton gát építése, a Sumostetői lövölde és sétány, mind mind a XX. század civilizációjának vívmányai. A civilizációval együtt a kultúra is kezdi bontogatni szárnyait. Első nyivánulása az állami gyermekmenhely, aztán öt modern elemi iskola a város megfelelő pontjain, új polgári fiu- és leány felsőbb kereskedelmi iskola, leánygimnázium, városi zeneiskola, közigazgatási tanfolyam, városi könyv és képtár. Mindezeknek a régibb keletű polgári fiúiskolán kívül élete indul meg előbb, aztán minden igénynek megfelelő, modern elhelyezést kap mindenik s betetőzi az iskolákat a katonai alreáliskola, egy új városrész, a régi árnyában, mennyi gonddal, mekkora kitartással és milyen nehézségek legyőzése árán, hiszen minden nagyobb erdélyi város megértette, hogy mit jelent ennek az iskolának megnyerése. Ugyanebben az időben, e lendület hatása alatt cseréli fel külsejét a két régi kulturintézet, a református kollegium és római katolikus főgimnázium, sok mindenben igénybe véve az alkotó kéz támogatását. A nevelő intézeteken kívül a Kereskedelmi és Iparkamara, a Nyugdíjpalota, a városi székház jelzik a továbbhaladás útját s betetőzi a sort a város büszkesége, az alkotó tehetség és műveltség leglökételesebb harmoniájának megnyilatkozása, a minden kulturember által csodált és értékelt Kultúrpalota.

Joggal kérdezhetjük, mi közelkezett volna még, ha a jószágos Isten védőszárnya továbbra is megőrzött volna minket a vészről és viharoktól? Az alkotó terveibe nem láthattunk, jóslásokkal nem foglalkozunk. De állítjuk, hogy a Kultur-

palotával szemben üresen álló telek ma is vár valamire, hogy az ő hivatalos helyiségében az állandó színház terveit ismételtén láttuk, hogy a vasuti állomás kibővítése az ő tervei szerint már épen kezdetét is vette s végül az Apaffy téren emelt iskolák mellett, valamint a Bethlen Gábor utcában egyenesen a régi várfalnak irányított és kiépített utak ma is bizonyosságot tesznek arról, hogy készen volt a terv a régi vár területének kisajátítására és talán eldőlt volna az a régi pör is, mely a város polgári lakossága és a katonai hatóságok között folyt és foly ma is a vár birtokáért, attól az időtől kezdve, amióta Erdély a Habsburg uralkodó ház uralma alá jutott.

Marosvásárhely újjászületésének másfél évtizedes lázas munkáját a világháború eseményei szakították félbe. *Dr. Bernády György*, kinek munkássága és egyénisége az ország minden részében ismeretes volt már, magának az ország kormányának legmesszebbmenő elismerése következtében már főispánja a városnak és részese az udvari tanácsosi címnek. Alkotó munkáiból jól ismert erély és páratlansággal vezette tovább az ügyeket, oldotta meg a súlyos kérdéseket, melyek előbb az általános mozgósítás, majd a hadszíntérnek városukra nézve kedvező vagy kedvezőtlen alakulásával e városra, annak polgárára nehezedtek. Ismeretes volt a háború első napjaiban a városházán tett kijelentése, mely szerint neki „senki sem nélkülözhetetlen”, azután láttuk, tapasztaltuk, mint követelt el mindent, hogy az árvák és özvegyek sűrű táborában se kelljen senkinek nélkülöznie. A háború második felében az erdélyrészi vármegyék iparügyi kormánybiztosságával tüntette ki a kormány bizalma. Ebben a tisztében futott, fáradott, dolgozott és utazgatott és épen az ország fővárosában időzött hivatalos ügyek elintézésében, midőn a háború összeomlása után új arcvonal zárta el otthonától, működési körétől. Szülőföldje, népe, övéi iránt érzett rajongó szeretete, megbénított munka ereje csak addig bírta el a számkivetést, míg elhangzott a megváltozhatatlan ítélet. Saját életének a legnagyobb mértékben kitett veszélyeztetése árán, ezer akadályt győzve le sielett vissza otthonába; sielett arra a földre, melyet a jó Isten keze jelölt ki számára, azokhoz a testvéereihez, kikkel az örök élet reményében a jó Isten teremő és fentartó keze fűzte össze sorsát, kötölte örömeiben és szenvedésekben váltakozó földi életét.

Mélyen tisztelt közönség! *Dr. Bernády György* életének

legmaradandóbb alkotását, Marosvásárhely városának a XX. civilizációja és kultúrája fényében való megújódását újabb századokra szóló célkitűzéseit és ez által nem egy város, egy hitfelekezet, hanem egy nép legszentebb eszméinek örökéletet érdemlő szolgálatát a jó Isten kegyelméből ma, két évtized távlatán át láthatjuk. A múlt értéket az idő nem kiméli, de az örök értéket az idő távlata előbb meglisztolja, aztán be-aranyozza s legszentebb emlék megőrzéseként egymásután következő nemzedékek szívébe és lelkébe ülteti bele. Így lesz az emberi alkotásból örök alkotás, a földi kéz munkája a lélek munkája.

S itt felmerülhet a kérdés, vajjon nekünk *Dr. Bernády György* Öméltósága mai munkatársainak, annak a *Dr. Bernády Györgynek*, akinek a jó Isten, igaz, szenvedések és csapások után, megengedte, hogy élete 70-ik évében is, mint a romániai összmagyarság és az erdélyi református egyházkerület egyik reprezentánsa, — mint Marosvásárhely város ügyeiben ismételtelen tevékeny vezető és a mi kollegiumunknak főgondnoka, sokszor ifju vállalknak is terhes és szakadatlan munkát fejthessen ki, — vajjon nekünk az ő, erőillen és érdemtelen munkatársainak illő-e, szabad-e Istennek ezen az áldott napján az ő jelenlegi, szakadatlan, szokszor emberfelettinek látszó munkásságáról véleményt mondanunk? Tiltaná ezt szerénységünk, de tiltja a lélek is, mely ma ünnepel e falak közt, az Almater lelke. Újabb évek, évtizedek, talán évszázadok fogják kiválasztani és megállapítani, hogy ennek a hetedik évtizedben is lankadatlanul dolgozó, csodálatos emberi energiának, ennek a hazájáért, népéért, hittestvéreiért semmi áldozatot meg nem tagadó munkabírásnak, lelkesedésnek és szeretetnek földi működéséből mi szolgált a más, mi a holnapot; mi semmisül meg a napi élet tülekedő, önző harcában, mi jut el a lélek világába, mint hazájának, népének, városának és hittestvéreinek tett örökértékű szolgálat.

Mi csak hálát adunk a jó Istennek, hogy *Dr. Bernády György* Öméltóságát 70-ik életévében jó erőben egészségben látjuk, intézményeinknek élén látjuk s közelebről épen kollegiumunknak nagy tradícióju főgondnoki székében tiszteljük. Megtanuljuk pályájából, hogy a haza az a szent örökségünk, melyet földi életünk tartamára a jóságos Isten jelölt ki számunkra, melynek önzetlen szívvel, lélekkel, erős munkakezdekkel való munkálása, felvirágoztatása a jóságos Isten egyik

földi parancsolata számunkra. Megtanuljuk pályájából, hogy ahhoz a néphez, melynek gyermekei vagyunk, ugyancsak isteni rendelés folytán, ezeréves szent hagyomány fűz s ennek a szent hagyománynak reánk hagyott kincseit, népünk életét és anyanyelvünket egykor az örökkévaló bíró ítélete fogja számonkérni tőlünk. Megtanuljuk végre, hogy sem közönyösségből, sem nemtörődomségből soha egy pillanatig se kételkedjünk vallomást tenni hitünk mellett és más felekezetű testvéreinkkel szemben tanusított legteljesebb liberálizmusunk se engedje soha sérelmét hitünknek, hiszen a jó Istennek erről a reánk bizott kincséről az ő felséges színe előtt is el kell számolnunk. Almamaterünknek e hegyen épült hajlékában, a láthatatlan falak közt élő lélek, mely 400 évvel ezelőtt testet öltött, hála- és örömnünnepet ül. Négy száz év hagyományaiból meritett szilárd hitünk tesz bizonyosságot arról, hogy azt a nevet, melyet mi érdemesnek ítéltünk arra, hogy már életben külsőleg is megörökíttessék az örökélet áldásaiban részesülő nagynevű elődök közt, maga ez a lélek fogja felírni „arra az oszlopra, mely az Urnak ígérete szerint az Istennek anyaszentegyházában győzelmi jelként helyeztetik el és amelyre maga az Ur írja rá a maga új nevét“

Az erdélyi református egyházkerület Igazgatótanácsának üdvözlete

Elmondta: Vásárhelyi János püspökhelyettes,
egyházkerületi főjegyző

Méltóságos Főgondnok ur.

Egyházkerületünk Igazgatótanácsának képviselőjében jelentem meg itt e kedves ünnepségen gr. Teleki Ártur Egyházkerületi főgondnok Őméltóságával és dr. Illés Gyula tanügyi előadó tanácsossal és nyertem a kitüntető megbízást, hogy Méltóságodnak hetvenedik születés napja alkalmából eleget tegyek a Szentírás bölcs meghagyásának: „A vén ember előtt felkelj és az ő orcáját megbecsüljed”. Méltóságodat Isten kegyelme úgy juttatta el a hetven esztendő határpontjához, olyan testi és lelki frissességben, hogy Méltóságoddal szemben különösnek és indokolatlannak látszik e szónak használata: „vén ember”, viszont Méltóságod olyan értékes, tiszteletreméltó, hű munkát végzett csodálatos munkabírással megáldott életében mind e mai napig, hogy önmagunkat becsüljük meg akkor, amikor Méltóságod életútjának e nevezetes határpontjánál megállunk és tisztességgel adózunk Méltóságod személyében annak a férfiúnak, aki ezt a tisztességtételt nem csak városa, kollegiuma, hanem egész egyházkerületünk, egyetemes magyarságunk, sőt az országos közélet részéről is méltán megérdemli.

Nekem különös örömömről szolgál, hogy Igazgatótanácsunk kitüntető megbízatásának épen én tehetek eleget, aki magam is hálás növendéke voltam ennek a drága kollegiumnak, amelynek Méltóságod atyai szívű, hűséges őrálló főgondnoka és amely kollegium ez ünnepélyes pillanatban méltán helyezi Méltóságod arcképét is azok sorába, akik a költő szava szerint, mint „őr-lelkek” vigyáznak arra, hogy e drága intézet népünk és anyaszentegyházunk szolgálatában szentséges

hivatását ezután is régi hűséggel, eredménnyel és áldással tudja betölteni. Ez ünnepi pillanatban nem is tudom elhallgatni az én közvetlen hálámnak kifejezését, amelyet Méltóságoddal szemben érzek azért a felemelő és biztató indításért — amelyet egykor Méltóságod részéről nyertem anélkül, hogy erről szívem közvetlen tapasztalatán kívül idáig bárki is tudott volna. Ez ünnepi pillanatban azonban én, az ifjabb deák, Méltóságod előtt, mint e kollegium legérdemesebb, öreg deákja előtt úgy állok, mint tanítvány és elmondom azt, amit Méltógodtól mindnyájan mint drága tanítást fogadhatunk el és zárhatunk szívünkbe.

Mit tanultam én Méltóságodtól? Amit elmondok, pár évtizeddel ezelőtt akkor történt, amikor Méltóságod a város érdekében tett amerikai tanulmányutjáról hazatért. Theologus deák voltam, amikor látogatás céljából Marosvásárhelyre jöttem és egy osztálytársammal találkoztam. Mi ujság a városban? kérdeztem barátomtól. Hazaérkezett Bernády — felelte. És mit csinál? — Kérdeztem. — Vitatkozik, ágítál, biztat és bátorít, úgy, amint mindig is szokta. Többek között a napokban elkeseredetten jelentette ki, hogy nekünk magyaroknak az a legnagyobb hibánk, minden tehetetlenségünknek és sikertelenségünknek abban van a forrása, hogy itt nálunk senki sem akarja a maga dolgát és feladatát a lehető legjobban elvégezni és megoldani, hanem mindenki a másikra figyel, annak munkáját bírálgatja és arról elmélkedik, hogyha ő állana a másiknak helyén, akkor ő milyen nagyszerű munkát tudna végezni. Pedig mindaddig, míg meg nem tanuljuk azt, hogy közülünk ki-kí azon a helyen, abban a munkakörben, amelyet számára a gondviselés kijelölt, végezze a legjobb és a legkitünőbb munkát, mindaddig sohasem tudtunk igazi, értékes munkát végezni saját magunk és népünk előhaladása érdekében. Ugyanaz a gondolat volt ez, mint amelyet a németek bölcs és nagy költője, Goethe, hirdetett e szavakkal: „Hogyan ismerheted meg magad a legjobban? Szemlélődéssel sohasem. Ám cselekvéssel igen. Próbáld megtenni kötelességedet s mindjárt megtudod, mit érsz? De mi is a kötelességed? Amit az az nap követel.”

E szavakat mélyen a szívembe zártam. Aggodalmas napokat éltem át ifjú életemben akkor én is. Pályaválasztásom után felébredt lelkemben a kétségeskedő kérdés, hogy vajjon helyesen választottam e meg pályámat és nem kellene-e más

utat válasszak, amely inkább biztat a külső siker csábító előnyeivel, ragyogó kilátásaival? Megéreztem, hogy az embernek az a kötelessége, hogy azon az úton, amelyen elindult, kitartással fussa meg az előtte lévő küzdő tért, ne kapkodjon jobbra vagy balra, hanem elválasztott hivatásában igyekezzék hű és eredményes munkát végezni. Szép az élet úgy mondja az álom, kötelesség ébren úgy találom.

Ma, ezen az ünnepnapon megköszönöm Méltóságodnak azt a tanítást, amelyet tudtán kívül adott nekem és hirdetem e kollegium legifjabb nemzedéke számára is, hogy mai ifjúságunknak különösképen szüksége van arra, hogy megértse, hogy életét széppé és értékesé csak úgy leheti, ha abban a helyzetben, amelyet számára a gondviselés kijelölt, jobbra és balra nem tekintve, csüggedetlen lélekkel, teljes önfeláldozással igyekszik a lehető legjobb munkásságot elvégezni. Mindnyájunknak szól ez a tanítás. Nem szabad siránkoznunk a múlt felett, tehetetlen vergődéssel löprengenünk a jövő miatt, hanem minden erőnk teljes latbavetésével teljesítenünk kell kötelességünket, azt a kötelességet, amelyet mindnyájunktól Goethe szavai szerint az az nap követel.

Méltóságod úgy áll előttünk, mint a kötelességét mindig csüggedetlen lélekkel teljesítő, igazi erdélyi magyar embernek egyik tiszteletreméltó példányképe. Báró Bánffy Dezső, akinek arcképe szintén itt van e diszteremben a mi „ör-lelkeink” sorában így jellemezte egyszer az erdélyi magyar embert: Az erdélyi magyar akar mindig, ott van mindenütt és nem csügged el soha. Az erdélyi magyar embernek ezt a mindig új lángra lobbanó életakarát, soha ki nem fáradó, mindig jelenlevő tevékenységét, csüggedetlen bizalmát, és lelki erejét csodáljuk Méltóságodban is, amikor az az egész régi világ, amelynek jövőendő kibontakozásáról Méltóságod olyan gyönyörű álmot hordozott szívében, összeomlott, amikor legjobbjaink szívét fásult kétségbeesés, csüggedt reménytelenség szállta meg, bátor és erős lélekkel dolgozott tovább és hirdette, hogy nekünk az új helyzetben is a régi hűséggel kell bizonyosságot tennünk arról, hogy élnünk kell és élni akarunk. Kétségeskedünk, de nem esünk kétségbe és munkánk és szolgálatunk által új történelmi helyzetünkben is értékes tényezői akarunk lenni ezen a földön országunknak, hű munkásai Erdély különböző népei között a közös emberi előhaladásnak. Hirdette, hogy csak arra van szükségünk, hogy hitünket, lelki értéke-

inket, a Gondviselés által részünkül meghagyott talentumokat bizalmatlan kishitűséggel el ne állunk, hanem hűségesen sáfárkodjunk a nekünk adott talentumokkal. Köszönjük Méltóságodnak ezt a nemes utmutatást.

Méltóságod példaadásából azonban azt is látjuk, hogy az erdélyi magyar lélek csüggedetlenségének hol van forrása? Ősi hitünkben. Hitünk által megszentelt intézményeinkben, az Isten ígését hirdető templomainkban, és az Isten lörvénye szerint nevelő iskoláink kulturmunkájában. E drága intézményeink rejtik magukban azt az életadó forrást, amelyből az evangélium élő vize áradoz, hogy ez élő víz által megújult lelkek tapasztalják a prófétai ígéret valóságát, hogy „akik az Urban biznak, azoknak erejük megújul, futnak és nem fáradnak el, járnak és nem lankadnak meg”. Egész erdélyi magyarságunknak utmutató tanítást adott Méltóságod az által, hogy sokfelé ágazó munkásságát korlátozva elsősorban e kollegium mellé állott és bölcs tapasztalataival, buzgó kötelelességteljesítésével mindent elkövet, hogy e kollegium népünk és anyaszentegyházunk szolgálatában nagyszerű hivatását betölteni tudja. Méltóságod életének ez iránytmutató példaadásából mindnyájunkhoz szól a komoly intelem: Férfiak a források mellé álljatok, a forrásokra vigyázzatok, mert ha e forrásokat betemeti az idők viharja, lelkünk elveszíti a felemelő erőt, a megtisztító és megújító áldást, a vigasztaló hitet, az összeható szeretetet, a soha el nem csüggedő reménységet.

A mi iskoláink és ez a kollegium is országunknak hitben erős, szeretetben őszinte, felekezeti és nemzeti elfogultságoktól tisztán tartott szívé, munkás nemzedéket akar nevelni. És ma egy komoly férfi életnek nem lehet nagyobb tisztessége annál, mintha a gondviselő Isten arra méltatja, hogy szellemi és anyagi erejével ez iskolák védelmében, megtartásában. fejlesztésében részt vehet. Köszönjük méltóságodnak, hogy élete szép utmutatásával mindnyájunk számára ezt a helyes irányt megmutatja.

Méltóságos Főgondnok Ur! Amikor erdélyi egyházkerületünk nevében közvetlen szavakkal tolmácsolni próbáltam azon benső lelki indító okokat, amelyek arra késztettek, hogy ez ünnepélyen megjelenjünk és tiszteletünknek kifejezést adjunk, ezzel az egész nagy ünneplő közönséggel együtt bizonyosságot tesztek arról, hogy ha a mindennapi élet feladatainak betöltésében olykor-olykor vélemény különbségek voltak is,

lehetnek is közöttünk, de a Méltóságod nemes személyével szemben érzelt tiszteletben és elismerésben mindnyájan egyek vagyunk és mindnyájunk szive érzésének adok kifejezést az áldás kívánságában, amellyel kérem a jóságos Istent, hogy tartsa meg még sokáig Méltóságodat jó erőben és egészségben, hogy bölcs tanácsaival, nemes kötelességteljesítésével még sokáig dolgozhassék népünk és anyaszentegyházunk javára, drága családjának boldogítására, az élő Isten dicsőségére.

A szülők üdvözlete

Elmondta: Kovács Andor gyógyszerész

Méltóságos Főgondnok Ur,

Mélyen tisztelt ünneplő Közönség!

A szeretet és tisztelet őszinte keresetlen szavaival jövök Méltóságod elé.

Büszkeség és öröm tölt el ebben a percben, mikor száz és száz szülő nevében szólok.

A szeretet melegének sugarait mi szülők értékelhetjük nagyra bölcs irányításában és a tisztelet tántorithatatlan magyarságának valóságából folyik.

Méltóságod hét deceniumos élete a tettek és tények duskalászu termőföldje volt, s ez az ősi Kollegium büszke Méltóságodra és öröm van falai között, hogy Bernády irányítója hánykodó sorsu életének.

Méltóságos Főgondnok Ur! A végzet kifürkészhetetlen akarata a megpróbáltatások özöne, de Istenbe vetett hittel és bölcs megnyugvással látjuk tanulni menő gyermekeink útját abban az intézetben, melynek Berdády György a főgondnoka!

A szülők nevében én magam is mint apa, hálátelt szívvél köszöntöm Méltóságodat, s kérem az egek urát, hogy adjon erőt, egészséget Méltóságodnak továbbra is atyja lenni ennek az intézetnek.

Az Isten áldja és tartsa meg soká Bernády Györgyöt!

A kollegiumi ifjuság üdvözllete

Elmondta : Barabásy László VII. o. tanuló

Méltóságos Főgondnok ur!

Nekem jutott a kitüntető szerencse, hogy üdvözölhetem a Méltóságos Főgondnok urat hetvenedik születés napja alkalmából kollegiumunk ifjúsága nevében. Jóleső büszkeség ez nekem, mert ha szavaim gyöngék és erőtelenek is, de erős hitem és meggyőződésemmel fiatal társaimmal együtt, hogy azok a gyökérszálak, amik bennünket, ifjakat idekapcsolnak ehhez az aggódó szeretettel körülrajongott Alma Materhez, ezek a kötelek egybekapcsolnak bennünket Méltóságos Urammal is, mint akiben Kollegiumunk mindenkori diszt, büszkeségét tisztelhetjük!

Tudjuk és hiven valljuk, hogy nem csak szavunk gyenge, hogy vállaink is erőtelenek akkora teher hordozására, amihez úgy hozzáedződött a Méltóságos Főgondnok úr soha meg nem hajló gerince, mindig ennek a Kollegiumnak érdekében buzgó akarata, de ismételten ismétljük az a közös talaj, e drága Kollegium, ami a Méltóságod magyar fáját olyan keményre acélozta, ugyanez a drága humusz bennünk és általunk is meg fogja mutatni teremő, átfarmáló erejét bármilyen reánkvaró nehézséggel szemben is.

Ismerjük jól, hogy nekünk mai romániai magyar ifjúságnak nemzeti, faji öntudatunk teljes birtokában kell harcolnunk a megélhetésért, különben elveszünk, de mikor olyan ragyogó példányképre nézünk, mint amilyen Méltóságod soha nem lankadó magyar tüze, ennek láttára még boldogabban hajljuk fejünket a kötelelsségteljesítés igájába, hiszen a Méltóságos úr dicsőséges pályafutása soha nem muló értékű utjelző gyanánt tündöklök előttünk!

Kérjük hogy a Méltóságos ur gondoljon erre a mi őszinte

szívünkől jövő hódolatteljes üdvözlésünkre, alázatos köszöntésünkre azzal a megértő jósággal és szeretettel, ahogy mi azt ifju szívünk meleg dobbanásával tárjuk eléje !

Azt kívánjuk, hogy a jó Isten adjon nekünk továbbra is ilyen eleven erővel ható lelkes, munkára mindig kész, örökifju lelkü, nemes példányképet, amilyen Méltóságod, hogy a Méltóságod gyönyörű, sikerekben dús életét minél több nemzedék követhesse, acélozódjanak továbbra is erői Méltóságos Főgondnok urnak, mindnyájunk szemefénye, Alma Materünk dicsőségére.

Sokáig éljen !!!

**Dr. Bernády György főgondnok köszönete
az üdvözlő beszédekre**

*Főtiszteleltü és nagyságos Püspök helyettes Ur!
Mélyen tisztelt Hölgyek és Urak!
Méltóságos Kollegiumi Elöljáróság!
Tiszteelve becsült és őszintén szeretett Barátaim!
Igazgató Ur, Tanár és Tanító Urak!
Kedves Tanuló Ifjúság!*

Mindenek előtt alázatos tisztelettel és soha el nem muló hálával köszöntöm itt, a romániai magyar kálvinista Anyaszentegyház ezen sok évszázados várában, e megszentelt falak között főtiszteleltü és nagyságos Vásárhelyi János egyházkerületi Főjegyző, Püspökhelyettes Urat, aki a saját, mindig hálással tapasztalt jóindulatát követve, de az Erdélyi Református Egyházkerület méltóságos Igazgatótanácsának elhatározásából és az ez idő szerint mindannyiunk igaz sajnálatára betegen fekvő főtiszteleltü és méltóságos Makkai Sándor püspök ur felkérésére is szíves volt gróf Teleki Árpád egyházkerületi főgondnok és dr. Illés Gyula tanügyi előadó tanácsos Urakkal együttesen városunkba fáradni a célból, hogy a marosvásárhelyi református kollegium ezen iskolai ünnepségén résztvehessen és ez úton is tanúságot tehessen újból arról, a kellőképpen soha meg nem hálálható, mindig jólesően tapasztalt, kitüntető alyai jóindulatról, amelyet ezen ősi Kollegium érdekében végzett szerény munkásságunk kapcsán úgy a méltóságos Igazgatótanács, mint a Püspökhelyettes Ur Ónagysága részéről állandóan élvezni szerencsénk van.

Ezeket követően úgy érzem, vallomást kell tennem arról, ami különben nem titok, sőt inkább köztudomású tény. Arról, hogy én nem voltam soha és nem vagyok most se barátja a személyi kultusznak, nem szerettem soha, nem szeretem most

se, sőt ellenkezőleg tőlem telhetőleg messze elkerültem a multban és elkerülöm most is az ünnepeltest. Vallomást kell tennem arról, hogy mi nem ünnepelnénk most itt, ha én idejében megtudtam vagy bárcsak megsejtettem volna azt, hogy itt, ezen évszázados ősi Alma Mater megszentelt falai között az én születésem hetvenedik évfordulója alkalmából valamelyes ünnepség készül.

Ha nekem idejében módom nyilott volna az előbb vázolt álláspontom érvényesítésére, bizony mondom, ép úgy hallgatagon mentünk volna ezen évforduló mellett is, mint a hogy hallgatagon, mindennemű ünnepség mellőzésével megépítettük, használatba vettük Marosvásárhely törvényhatósági joggal felruházott város székházát, közművelődési palotáját, nagyszámú iskoláját és valamennyi közművét, amelyekről az én jóakaró barátom, ezen ősi Kollegium igazgatója, az előbb elhangzott ünnepi beszéde rendén említést tenni szives volt.

Nagy Endre, kollegiumi igazgató Ur, az én szeretve tisztelt barátom, aki minden, igen gyakran egészen jelentéktelen kérdést illetően is a legnagyobb nyíltsággal, a legtárgyilagossabb őszinteséggel, a legapróbb részletekig menőleg tájékoztatni szokott engem, ezen alkalommal titkolódzott és csak akkor tett előttem a tervezett ünnepségről szót, amikor már nem lehetett, nem volt illő és nem volt szabad elvi álláspontomhoz hiven, az ünnep megtartásához való hozzájárulásomat megtagadnom.

Kénytelen, kelletlen, nem minden keserűségtől menten, megnyugodtam tehát az immár megváltoztathatlanban és bele-törődtem, hozzájárultam a tervbe vett ünnepség megtartásához. Bántott, mondhatnám bosszantott mind e mai napig annak tudata, hogy nekem jobb meggyőződéseim ellenére végig kell szenvednem az ünnepeltesttel kapcsolatos keserveket és állandóan kellemetlen érzéssel töltött el annak elgondolása is, hogy embertársaim százai fognak majd az én ünnepeltestem miatt ebben a teremben szorongani és a zsufolttság és hőség miatt szenvedni.

Ezek a kellemetlen érzések és bántó gondolatok uralták ez én lelkemet még akkor is, amikor most ezen ünnepség alkalmából az Önök nagyrabecsült küldötteinek megüdvözlő hívására a lábamat e terembe tettem.

De nem járnék helyes uton, súlyos hibát követnék el akkor, ha az előbb előadottak kapcsán nem tennék vallomást

arról is, ha elhallgatnám azt, hogy ebben a pillanatban nyoma sincsen már az én lelkemben a keserüségek, bántó érzések, amely az én lelkemet, egész lényemet eltöltötte, s engem ezen megszentelt falak közé is elkísért. Ha nem szólanék arról, hogy azt a keserüséget, azokat a bántó érzéseket, amelyek engem idáig kísérték, az itt hallottak, látottak és észleltek nyomán máris a legmelegebb hála és a legnemesebb öröm érzete váltotta fel.

Hálával van eltelve az én lelkem, a legnemesebb öröm érzete halja át az én egész lényemet, annak dacára, hogy ez itt hallottak, látottak, észleltek arról győztek meg, hogy a jelen ünnepséget illetően nem nekem, hanem Nagy Endre, szerelve tisztelt barátomnak, a Kollegium érdemes igazgatójának volt és van igaza.

Ezen beismerésem kapcsán őszint és igaz hálával eltelve mondok Nagy Endre barátomnak forró köszönetet azért, hogy e kérdés kapcsán elért a rendes szokásától és nem az általa mindig tanusítani szokott, s az ő részéről mindenkor hálásan tapasztalt nyíltsággal járt el, hanem tervének, elhatározásának, feltett szándékának kivitelét, végrehajtását biztosítandó, vállalta a hallgatása, vagy a mint előbb már mondtam, titkolódzása nyomán esetleg következő nézeteltérésből eredő kellemellenségek odiumát is és ez uton alkalmat teremtett egy igen nagy jelentőségű, az erdélyi református Anyaszentegyház, s ezen ősi Kollegium történetéből soha ki nem törülhető manifesztációra és módot nyújtott egyúttal nekem is arra, hogy e manifesztáció kapcsán néhány szót szólhassak e Kollegium ifjúságához és mindazokhoz a szerelve tisztelt szülőkhöz, akik fiaik nevelését ennek az Alma Maternek, tehát az én nagyrabecsült barátomnak, e kollegium igazgatójának és nemesen buzgolkodó munkatársainak gondjaira bízni szivesek voltak.

Nem az én ünnepeltetésem váltja ki az én lelkemből az örömet és tölti el gyönyörűséggel az én szívemet, mert az ünnepeltetés ténye egy magában hidegen hagy még ebben a pillanatban is. Hanem annak örölök és azért honol gyönyörűség az én szívemben, mert az erdélyi református egyházkerület méltóságos Igazgatótanácsa, valamint Makkai Sándor püspök ur Óméltósága szükségét érezték annak, hogy ezen az ünnepélyen képviseltessek és épen a Püspökhelyettes Ur Ónagyságának vezetése mellett gróf Teleki Arctur egyházkerületi fő-

gondnok és Dr. Illés Gyula tanügyi előadó tanácsos urakból álló küldöttség után képvisellessék magukat és ez uton azt mánifesztálják, arról legyenek megdönthetetlen tanubizonyságot, hogy ennek a negyedik évszázadhoz közelgő Kollegiumnak hasznos szolgálatait, nélkülözhetlenségét elismerik, annak bármilyen súlyos áldozatok árán további századokon át való fenntartását feltétlenül szükségesnek vélik, és annak fenntartása és a kor igényeinek megfelelő módon való fejlesztése érdekében szegényes viszonyaink közepette is minden áldozatra készek.

Legyen ezért a manifesztációért, ezért a gyöngye erőinket megacélozó ígéretért hála és köszönet a méltóságos Igazgatótanácsnak, legyen hála és köszönet a mindannyiunk által szeretve tisztelt püspök urunk Őméltóságának, akinek mielőbbi teljes és tökéletes felgyógyulásáért valamennyien buzgón fohászkodunk az Egek Urához, de legyen hála és köszönet Vásárhelyi János egyházkerületi főjegyző, püspökhelyettes Ur Őnagyságának és a kíséretében levő gróf Teleki Arctur főgondnok és Illyés Gyula előadó tanácsos uraknak is, akik szívük sugallatát köelve és a méltóságos Igazgatótanács, valamint a Püspök ur Őméltósága elhatározásának is eleget téve ezen iskolai ünnepségen megjelenni kegyesek voltak.

Istennek legteljesebb kegyelmét, legbőségesebb áldását kérem Valamennyiökre, hogy még hosszú időközön át és a legteljesebb sikerrel szolgálthassák a romániai magyar Sion, az Erdélyi Református Egyházkerület szent ügyét.

Az említett mánifesztáció fölötti örömet még fokozza, gyönyörűségemet meghatványozza az a másik, ez előbbivel elválaszthatatlanul szoros és szerves kapcsolatban álló manifesztáció, amelynek mi mindannyian, akik e pillanatban e megszentelt falak között tartózkodunk, nemcsak tanui vagyunk, önkéntelenül és anélkül, hogy sejtelmünk lett volna erről, avagy elhatározásunk lett volna ily irányban részesei is lettünk.

E manifesztáció letörülhetetlenül maradandó tanuvallo-mást tesz a romániai magyarság élni, fejlődni, gyarapodni akarásáról, az Anyaszentegyházhoz való törhetlen hűségéről, az elődöktől terhes örökségként átvett magyar kultúrához való elszakíthatatlan ragaszkodásáról és tanubizonyságot tesz arról is, hogy e város és környékének kálvinista magyarságán túl is megszámlálhatatlanul sokan, a más felekezethez tartozók közül is megingathatatlan bizalommal vannak ezen Alma Mater

íránt, amely közel négyszáz esztendeje áll a magyar kultúra szolgálatában és amelyben nagyon sokan szerezték meg kiképzésük alapjait a többségi román nemzet fiai közül is, akik ma igen előkelő szerepet töltenek be az államigazgatásban.

Kísérje mindannyiukat Istennek bőséges áldása azért, hogy ezen előkészítés nélküli, spontán manifesztációban részt venni szivesek voltak és acélozza meg az Úr valamennyiök erejét, hogy minél nagyobb részt tudjanak a maguk számára kivenni az erdélyi magyar kálvinista Anyaszentegyház és a félezred évhez közeledő ezen ősi kollegium fenntartása, fejlesztése, gyarapítása érdekében folytatandó fáradságos és áldozatos munkából.

Azt mondtam az előbb, hogy azokat a bántó érzéseket, amelyek engem ezen terem küszöbéig kísértek, az itt hallottak, észlelték nyomán máris a legmelegebb hála és a legnemesebb örömezzete váltotta fel azért is, mert ezen ünnepség révén módomb nyílt arra is, hogy az előbb említett manifesztációk kapcsán néhány szót szólhassak a Kollegium ifjúságához és mindazokhoz, akik legdrágább kincseiknek, fiaiknak nevelését ezen Alma Mater gondjaira bízni szivesek voltak.

Kedves ifju Barátaim, szeretett Öcséim, Testvéreim !

Megnehezedett felettünk az időnek járása. Mindenkinek nehéz és mind nehezebbé váló küzdelmet kell megvívnia a mindennapi kenyérért. Halványozottan nehéz küzdelem vár Reátok, kálvinista magyar ifjakra, akiknek nagyobb felkészültséggel kell a mindennapi kenyérért megvívandó keserves küzdelembe szállni, mint bárki másnak.

Nektek nem lehet, nem szabad beérnetek az Evángélium parancsával, Nektek tovább kell mennetek. Ezért azt mondom Nektek : „Adjátok meg azért ami a császáré, a császárnak, és ami az Istené, az Istennek“, de ne feledkezzetek meg soha egy pillanatra se anyanyelvekről, édes anyátokról, a romániai magyarságról, amelynek gyermekeivé teremtett Benneket az Isten !

Legyetek mindvégig buzgó és alázatos hivei a kálvinista magyar Anyaszentegyháznak, amelynek kebelében elnyertétek és felvettétek a keresztséget ; legyetek hűséges, engedelmes, kötelességtudó alattvalói Ő Felségének, a Királynak ; legyetek munkás, áldozatra kész, józan önludatos, békés polgárai ez országnak, amelynek keretében tüzhelyeink vannak és elődeink földi maradványai nyugosznak, de soha egyetlen egy pillantra

se feledkezzetek arról, hogy benneteket, valamennyieteket, egyenként és együttesen az előbb felsoroltakon felül még komoly feladatok terhelnek a romániai magyarság egyetemével szemben is.

A Ti feladat és munkakörötök az előbb mondottakból is kiletszőleg lényegesen nagyobb, jóval tágabb, mint a többségi nemzethez tartozó ifjaké, teljesítményeteknek is jelentékenyen nagyobbak kell tehát lennie. Ezért a Ti felkészültségeteknek is lényegesen különböznie kell lennie, ha a versenyt annak egyenlőtlensége dacára is tartani akarjátok, már pedig tartanotok kell azt, mert ezt parancsolja a saját érdeketeken a romániai magyarság érdekén és a közérdeken felül a Ti faji becsületek is.

Nektek nemcsak az Anyaszentegyházhoz való törhetlen ragaszkodásban, nemcsak lojális királyhűségben, nemcsak az állampolgári kötelességek becsületes teljesítésében, de az anyanyelvetekhez, a romániai magyarság egyeteméhez való hűséges és kitartó ragaszkodásban is az elősorbán kell állanotok.

Kísérjen benneteket egy lehető leghosszabbra terjedő életen át az Urnak megszentelt kegyelme, legbőségesebb áldása, hogy a lehető legteljesebb mértékben tehessetek eleget a reátok váró, a vállaitokra nehezedő feladatoknak.

Most pedig egy néhány, magyar atyafiságos szeretettől meleg szómlép mindazokhoz a testvérekhez, akik legdrágább kincsüket, fiaikat, a romániai magyarság jövőndő reménységét, munkásait, vezéreit ez Alma Materre, tehát Nagy Endre kollegiumi igazgató barátomnak és az Ő példás hűséggel és készséggel buzgolkodó munkatársainak gondjaira bizni szivesek voltak.

Jól tudom nehézre, talán soha el nem képzelt nehézre fordult az Önök sora is. Nehéz gonddal, verejtékes fáradtsággal kapcsolatos a gyermekeik taníttatásával felmerülő költségek fedezetére szükséges összegek előteremtésének munkája. Rendkívüli az Önök teljesítménye is, de éppen ezért ne tévessezék egy pillanatra se szem elöl azt, hogy fiaiknak is fokozottabb felkészültségre kell szert tenniök, ha a versenyképességet a maguk számára megszerezni és biztosítani akarják. Az Önök rendkívüli teljesítménye nemcsak feljogosítja, de egyenesen arra kötelezi Önöket, hogy fiaikat az anyagi ellátáson felül azzal a szeretetteljes biztatással serkentsék állandóan a nehéz feladat teljesítésére, amelyre csak a szülő képes és amelyet nem pótol

semmiféle más eredetű bármilyen jóakarató ösztönzés, vagy rideg szigor sem.

Ne feledjék soha azt, hogy e meghozott vagy meghozandó áldozat nemcsak egyéni vagy családi érdeket, ambíciót szolgál, hanem szolgálja a romániai magyar egyetem érdekeit is, amelynek hűséges és áldozatkész szolgálata mindannyiunknak egyaránt elsőrangú és legfőbb kötelessége.

Verejtékes áldozatukat jutalmazza meg az Ur, akinek legteljesebb kegyelmét, legbőszégesebb áldását kérem valamennyiök számára, hogy továbbra is az eddigi hűséggel és készséggel teljesíthessék a vállaikat terhelő kötelességeket és kötelezettségeket és hogy idővel édes örömmel és jóleső megnyugvással gondolhassanak vissza arra a nehéz küzdelemre, amelyet fiaiknak az életre való felkészülése kapcsán mindannyian fiaikkal együttesen végig harcolni kénytelenek voltak.

És most végre oda térek vissza, ahonnan Vásárhelyi János püspökhelyettes urnak és társainak köteles, de egyszersmint tisztelet és szeretetteljes köszöntése után kiindultam.

Bocsánatot kérek az én barátomtól, Nagy Endrétől, e Kollegium érdemes Igazgatójától. Beismerem újólag, hogy ez ünnepséget illetően nem nekem, hanem Ő neki volt igaza. Áldja meg a Mindenható Őt munkatársaival és családtagjaikkal egyetemben azért az áldozatos és fáradságot nem ismerő nemes munkáért, amelyet a jelen nehéz viszonyok közepette az erdélyi magyar Sion és a romániai magyarság egyeteme érdekében példás hűséggel, fáradhatatlan kötelességérzettel és nemes áldozatkészséggel végeztek és végeznek ma is.

Mielőtt végeznék azonban alázatos és hálás köszönetet mondok újólag is a méltóságos Igazgatótanácsnak és főtiszteletű Makkai Sándor püspök ur Óméltóságának azért, hogy ezen iskolai ünnepen magukat képviseltetni kegyesek voltak, de meleg köszönetet mondok főtiszteletű Vásárhelyi János püspökhelyettes, gróf Teleki Arctur egyházkerületi főgondnok és Dr. Illés Gyula, tanügyi előadó tanácsos uraknak is azért, hogy a méltóságos Igazgatótanács és a Püspök ur Óméltósága képviselőjében, de megtisztelő és lekötő jóindulatuk által is vezéreltetve ezen ünnepségen megjelenni szívesek voltak és azt ez uton történelmi jelentőségű mánifesztációról avatni méltóztattak.

Hálás köszönetet mondok Kovács Andor gyógyszerész urnak, aki a szülők nevében és Barabássy László VII. oszt.

tanulónak, aki a Kollegium ifjúsága képviselőjében volt szíves engem köszönteni, de hálásán szorítom meg a jobbját Gagy László ifju barátomnak, aki az ünnepélyen egy alkalmi költeményt volt szíves előadni, Vajda Márton kollegiumi ének és zénetanár barátomnak, aki a kollegiumi énekkart betanította és vezényelte és végezetül Mindannyiuknak egyenként és együttesen, akik ezen ünnepség előkészítő munkájában részt venni, illetve idefáradni és jelenlétükkel e mánifestáció jelentőségét fokozni méltóztattak.

Mégegyszer hálásan köszönöm a velem szemben tanúsított, megtisztelő jóindulatot és Istennek legteljesebb kegyelmét és legbőségesebb áldását kérve mindannyiunkra, arra kérem Önöket, hogy jóindulatukat az én számomra a jövőben is mindaddig megtartani méltóztassanak, amíg arra érdemesnek mutalkozom.

Alkalmi költemény.

Irtó és elmondta Gagyi László kollegiumi tanító.

Évforduló.

A bölcsességgel megfutott évek bajnokának
Dr. Bernády Györgynek.

A sors ostora üz mindent a Századokban.
A leroskadó nyöszörgő test felett
tovafut az Idő dübörgő, lángoló tűzszekere.
Megállani és csüggedni nem lehet,
A századokat és ezredeket
azok hordozták, akik mindig mentek
Mentek és akartak és teremtettek.
És nagyszerű, csodás, gyönyörű akarással
a Történelmet megépítették.
Te is futottál hetven éven át és mindig akartál
és mindig építettél; Isten nagyszerű ereje Benned
vitórlává feszült és lángoló lelked
viharzó orgonák hangján dalolta,
hogy a Hit, hogy az Akarás, hogy a munka
az a mi ma, holnap és örökké: kell!

Hozsánna néked sugárzó Akarat
dörgő frázisok idegene.
Hozsánna néked nagyszerű Erő
tettekké forró égi zene!

Szivekből és földből és kőből
a benned harsogó lázas akarat
csillogást, hitet, lángot, falat
és csodaszép szobrot emelt!

Gyönyörű szobrot: homloka gigász; gránit
szemében élő tüzek lobognak,
vállai erősek kereszt-cipelésre,
gyökerei beletapadnak mélyen a földbe,
vihar, tűz, halál és idő nem árthat,
mert támadt, hogy álljon s Te hirdetted,
tudtad, hitted, hogy erős állani:

— Bernády —

e nevet vési a szobor alá, aki ma téged ünnepel.

Századoknak épít, aki akarni tud
a porszemből kőtornyot emel,
Amelyből az idők felett álló
harang-isten lelke énekel.
Hozsánna néked sugárzó Akarat,
Több egy tett, mint száz csiszolt beszéd.
A tanulságot már husában hordja
egy jövőért küzdő nemzedék.

Függelék.

**Marosvásárhely város polgárságának ünnepén
tartott ünnepi beszédek.**

Dr. Fekete Gyula ügyvéd ünnepi beszéde,

*Mélyen tisztelt ünneplő közönség!
Méltóságos Uram!*

Közel husz esztendeje annak, hogy a világ lángbaborult és kezdetét vette a végnélküli szerencsétlenségek sorozata. És azután öt év kínos vergődése következett s vér áztatta a világot s milliók jajkiáltása kért a Mindenhatótól segédelmet és vigasztalást.

Bár befejeződött a nagy világégés és kezdetét vette a lelkek békéjének munkája, mégis az emberiség a teljes gazdasági és lelki bizonytalanság utvesztőjében bolyong. Talán nem is csoda, hiszen a világháború által kitermelt gazdasági fellendülés szükségképpen maga után vonta a mérhetetlen visszaesést is. A technika rohamos fejlődése a termelés fokozását eredményezte minden téren. S a gépek nagy teljesítő képessége miatt az emberi munka kiszorult a helyéről s ennek folytán a feltaláló ember harcba keveredett alkotásával s félő, hogy a gép fog győzedelmeskedni.

Ebben az ádáz harcban a tőke elvonta segítő kezét, elzárkózott s hiába a világ nagy elméinek minden fáradozása, az egyensúly, a békés és termelő munka nem akar helyreállni.

Hiába a nemzeti és szociális eszmék túlzott szaporodásának, sőt a szélsőséges kommunizmus terjedésének is, sem lelki, sem gazdasági megújulás még nem következett be.

Ha kutatom az okokat, vajjon mik a tehetetlenségnek előidézői, nem mondhatnék egyebet mint azt, hogy az ember még nem találta meg Önmagát s nem következett be az igazi megújulás és béke.

A rég mult idők emlékeit kell felidézmem Önök előtt, azt az időt, amikor ebben a városban az alkotó munka folyt s arról a férfiról kell megemlékezmem, aki annak a munkának vezére és oszlópa volt.

Méltóságos Uram! az Ön hetvenéves életkorát ünnepli e város, de nemcsak azért, mert szorgalmas munkával maradandót alkotott, hanem azért is, mert reméli, hogy az Ön régi alkotásai nyomán kifejlődött irányelvek tanulságok lesznek mindnyájunknak a jövőre nézve is.

A remény csalóka délibáb, mely az ábrándozó elől továbbfut, ha annak nem ad tartalmat a való élet s be nem tölti a józan meggondolás. Minket a remény a valóság felé vezet s ott mutat a jövő szebbé-tételére megfelelő utat.

Hetven esztendő magas életkor, de annak jelentőséget csak az ad, ha az nem múlt el eredmények nélkül. Méltóságod életében az eredmények és alkotások jelentik az időt.

Ha e város történelmét lapozzuk, megállapíthatjuk, hogy itt mindig, minden időben a békés és munkás közszellem uralta a lelkeket.

E város szellemi és gazdasági életében sok kiváló férfit mutat fel, kik a tudás és általános kultúra érdekében maradandót alkottak. Sok lenne mindazoknak neveit megemlítenem, de nem hagyhatom el felsorolni a híres várépítő Borsos Tamás, a matematikus Bolyaiak, Dr. Gecse Dániel és a széplelkű Petelei István nevét, kik e város szellemi erőtartalmát gyarapították.

Ezek a férfiak jelentik e város múltját, míg Dr. Bernády György pedig a jelent és hitem szerint a jövőt.

Bár nem céлом ez ünnepély keretei között politikával foglalkozni, mégis meg kell említenem, hogy a huszadik század elején tudott csak győzedelmeskedni a városok gazdasági és kulturális centrumokká való átalakításának politikai eszméje. Addig a centralizációs politika uralkodott és sokszor szinte a testvér harcban éleződött ki. De a magyarság szívós ellenállása megtörte ezt az eszmét s e század elején már győzött a megértés és a városok közös kultur és gazdasági centrumaivá váltak az együttélő népeknek.

Bár voltak még ennek a politikának is hibái, sajnálatos eseményei, de az általános célkitűzés mégis helyes irányt követelt és szabadságot, fejlődési lehetőséget, jólétet adott. Ha voltak is hibák, mint ahogy mindenütt vannak, a helyes célkitűzés az kell legyen, hogy azokat ismerjük fel és küszöböljük ki. Az általános emberi cél nem lehet más, mint ki-munkálni mindenkinek a boldogulását, segíteni a gyöngét és arra rászorulókat.

Ebben az eszmében találjuk munkásnak Dr. Bernády Györgyöt, aki e várost modern várossá és kulturális központtá építette ki.

Most azonban rá kell térnem a történelmi adatok sorozatában azokra az eseményekre, amelyek Dr. Bernády György munkásságával és a város érdekében kifejtett tevékenységével vannak kapcsolatban.

Az első lépés volt Marosvásárhely törvényhatósági bizottságának 1902 március 28-án hozott azon határozata, mely Dr. Bernády Györgyöt a város polgármesteri székébe ültette. Már ezt megelőzően is Öméltósága tevékeny részt vett a városi közéletben és egy rövidebb ideig a város rendőrkapitánya is volt.

Az igazi alkotó munka azonban a polgármesteri választás idejével veszi kezdetét. Csodálatos munkabírási és emyédellen szorgalom jellemzi minden tevékenységét s minden alkotás személyes ellenőrzése és irányítása mellett jutott tető alá. Nem is lehetett másképp, hiszen ma hat állami elemi iskola, a régi polgári fiúiskola — ma felsőkereskedelmi iskola —, leánygimnázium, közművelődési ház, zeneiskola hirdetik kulturális alkotásait.

Ezek a kulturális alkotások jelentik igazán a jövőt, a haladás és fejlődés lehetőségeit a különböző faji és felekezeti élet biztosítékát. Ebben a városban ezek a kulturális alkotások meleg otthont nyújtottak és nyújtanak a tanulni vágyó ifjúságnak faj és felekezeti különbség nélkül s ott magukba szívhatalják az életet adó tudomány nemes eszméit.

Azt hiszem, hogy csak ma tudjuk kellőképp értékelni ennek a törekvésnek igazi jelentőségét, mikor a tudomány és technika csodálatos alkotásai elkápráztató eredményeket mutatnak fel. Ma, amikor a rádió sugarak útján a kultúra áldásait és nemes gondolatait a végtelen távolságokra röpíthetjük; ma, amikor a tenger mélyébe szállanak alá, vagy a földet körülvevő légréteg felé emelkednek csak azért, hogy az emberiség számára boldogulást hozzanak, — lehet a kellő értéket megtalálni Öméltósága által alkotott kulturális intézményeknek.

Szinte hiányos volna az alkotások sorozata, ha azok kimerültek volna az előbb említett tisztán kulturális célokat szolgáló intézményekkel; de nem fejeződtek azokkal be, mert jöttek mások, az általános közegészségügyet szolgáló alkotá-

sok. Ilyenek a közbúgóhid, vízvezeték, csatornázás, utcaburkolat, terek, parkok rendezése és fásítása. Mintha látnám a husz év előtti virágos Marosvásárhelyt, hol féltő gonddal örködött e város minden polgára arra a szál virágra, vagy diszcsemetére, mi hivatva volt lelki gyönyörűséget szerezni polgárnak és idegennek egyaránt.

E város hírét messze földön ismerték és igen gyakran előfordult, hogy idegenek jöttek megtekinteni annak nevezetes, kulturális, közegészségügyi és gazdasági intézményeit. Ez a példás érdeklődés nem jelentett egyebet, mint azt, hogy ebben a városban volt mit nézni és követni s ennek a városnak a vezetése olyan kezekbe volt helyezve, hol a megfelelő irányítás biztosítva volt.

Öméltósága gondoskodott arról is, hogy hasznalhajtó gazdasági alkotások is neveljék a város életerejét. Ezekre annál is inkább szükség volt, mert egyfelől a rohamos befektetések anyagi alapot kívántak, de meg a modern városfejlesztés elengedhetetlen feltételeit is képezték. Ilyenek voltak a villamostelep, gázgyár és a városi téglagyár. Ezek jövedelmezősége a további fejlődés anyagi előfeltételeit voltak hivatva szolgálni.

De nem állhatok meg a már említett alkotások mellett, mert következtek még mások is. A katonai iskola és a nyugdíjalap székháza. Az előbbi kulturális célja mellett, mint hatalmas középület egyik disze városunknak, utóbbi pedig a város jövedelmi forrásainak egyike lett.

Szándékosan legvégül hagytam, — bár sorrendben nem utolsó — a város tanácsházának építését. Ezen épület legnevezetesebb és diszesebb közalkotása városunknak. Az utas ki először lépi át e város határát és annak központjába igyekszik álmélgodva szemléli azt a gyönyörű alkotást mi szemébe ötlük. Ez az épület koronája az összes alkotásoknak.

Csak rövid vázlatok ezek a felsorolások azokról a nagy alkotásokról, melyek megvetették egy modern város fundamentumát s irányt mutatnak a további fejlődéshez. Az a tiszteendő pedig, ami alatt ezek a nagy jelentőségű városfejlesztési munkák befejezést nyertek jelenti e város renaissance korát.

Történelmi idők voltak azok s ha a történelem ítélőszéke egyszer bírálatot fog majd a felett mondani, az nem lehet más, csak elismerő. Ma is történelmi időket élünk, de úgy

látszik, hogy az alkotások ideje még nem következett be. Pedig azóta több mint kétszer annyi idő telt el, s vajjon tudunk-e valamit felmutatni újabb és általános közérdeket szolgáló alkotás gyanánt. Bizony nagyon kevés volna azoknak sorozata, mert eddig az irány nem a haladás, hanem inkább a visszaesés tendenciáját mutatja.

De azért ne hibáztassuk magunkat, mert hátunk mögött áll a nagy világfelfordulás ijesztő emlékezete, ami alatt a teremtő munka szünetelt s csupán a napi szükségletek kiélése képezhette feladatunkat.

A jövőnek a hivatása mindezt megváltoztatni s kitermelni azt a megértő közhangulatot, mi a régi idők irányvonalai figyelemben tartásával ujólag megkezdí ebben a városban a fejlődés hasznos és céltudatos munkáját. Hiszen tizenötöszázéve már annak is, hogy állami életünkben változás állott be, mi elegendő volt arra, hogy a közben felkorbácsolt kedélyek lecsillapuljanak és megtaláljuk a közös munkában egymást és Önmagunkat.

Méltóságos Uram! E város polgársága faj és felekezeti különbség nélkül összegyűlt ma itt, hogy ünnepelje Önt, az Ön múltját és érdemeit. Nincsen ebben a városban senki, ki a nagy alkotó előtt meg ne hajtáná a hála és elismerés lobogóját.

De nemcsak a hála és elismerés vezeti e város közönységét az ünnep megrendezésében, de egyúttal azon várankozás is, hogy ez a nap fordulópont lesz a jövő eredményes kimunkálásához. Itt ebben a pillanatban leomlottak a válaszfalak s együttes és közös gondolatban a vezér mellé áll mindenki, hogy legyen a további élet harmonikus s a munka eredményes. Miként egy kis család, a szerető feleség, anyagi gyermekarc, tekint Méltóságodra várankozó bizalommal, úgy ez az egész nagy család, a város közönysége hasonló reménységgel tekint Önre e város első és diszpolgárára, hogy mutasson irányt, adjon tanácsot a jövőre, — közös és teremtő munkában.

Ezek a gondolatok és reménysugarak vezérelnek mindnyájunkat, mikor Méltóságodnak hetvenéves évfordulóján jó és szerencse kívánatainkat elhoztuk.

Köszöntöm Méltóságodat a város polgársága nevében és kérem a Mindenhatót, hogy mostani testi és szellemi frissességében még sokáig éltesse.

Paál Gusztáv tb. kollegiumi igazgató ünnepi beszéde.

Méltóságos Uram!

Hölgyeim! Uraim!

Madách Imre „Az ember tragédiája” című, talán csak napjainkban helyesen megértett és kellőleg értékelt, örökszép remekművének tizenegyedik színét egy csodálatos képpel vezeti be. Az életet a zugó tengeriárhoz hasonlítja, melynek mindenik felbukkanó habja egy külön világ, melynek továbbhőmpölygő hullámain lehetetlen szűk rendszer mértékébe zárni, mert ez az élet csak önmaga korlátozza önmagát, az ember pedig e mindig új és mindig régi élet határköveinél megmegállva egyebet sem tehet, mint hallgatja igéző dalát.

Ez a kép nyugózi le lelkemet ebben az ünnepélyes órában, mikor tisztelettel, hálától és szeretettől sugárzó szemünket arra a férfiura emeljük, ki földi pályafutásának 70. évéből tömbösülő szikláján egy pillanatra megpihenve megáll, végigtekint élete tengerén és emlékezve hallgatja annak igéző dalát.

Bevallom, hogy méltóbbnak tartanám e nagy férfiú nagy életművéhez azt, hogy csak néma ámulattal hódolhatnék előtte, minthogy törékeny hangon, tökéletlen beszéddel dicsőítem és magasztaljam. Hogy mégis megszólalok, annak oka az, hogy hiszem, hogy gyarló szavam ezrek és ezrek szívében megpendíti a hálás szeretetnek ugyanazon hurjait, melyeknek zengéséből az ünnepelthez méltó szimfonia komponálódik.

Méltóságos Uram! Sem bírálni, sem magasztalni nem akarom, csak szeretnék Méltóságoddal együtt megállani a 70 év magas szintjén, végig tekinteni a mult képsorozatán és emlékezve hallgatni az eltűnt élet igéző dalát. Kék szemének könnybe borulása elárulja, hogy két drága arc jószágos képe támad fel emlékei árjából és látja boldog gyermekkor hajnalában aranyló élettengere sima tükrét. Szívén végigrezg az

ifju kor titokzatos mélyéből feltörő vágyak emléke, melyek először borzolják fel életét; egész lénye megremeg amint férfikora hatalmas energiáinak tajtékos hullámmására gondol. Milyen felemelő és megnyugtató lehet a tudata, hogy ezek a viharzó energiák nem a pusztítás szellemeit szabadították fel, hanem a teremő munka szent dalát zengették. Minél ármányosabb volt a gáncsvetés, annál erősebben vetette meg lábát; minél több volt az akadály, annál inkább feszült akaratereje; minél elérhetetlenebbnek látszott a cél, annál lendületesebb volt irama. És a mesék káprázatos gyorsaságával tűnt el a vidéki kis város falusias külsejével, tikkadt unalmával, néma haldoklásával; meseszerű varázslatként bontakozott ki a szép, mozgalmas, életerős város, melyet annyi büszkeséggel a miénknek vallunk.

Az építés, az alkotás vágya mindenkit elfogott Méltóságod szuggesztív hatása alatt. Mámoros nekilendüléssel építette szántóföldekből kihalított parcellákon a kis polgár szerény otthonát, a gazdag uri villáját, palotáját. Boldogan vitte mind-egyik Méltóságodhoz tervét; örömmel fogadta tanácsát, meghajolt bírálata előtt és önérzetesen háritotta el mások gáncsokodását: „Nem, nem! így jó, így szép; Bernády is látta a tervet, ő így akarta, ezt ajánlotta; amit Bernády mond, az helyes, az jó.” Az egyházi főhatóságok ujjonnan építendő iskolapalotáik terveit országoshirű szakemberekkel készítették el, de addig nem fognak a kivitelhez, míg be nem mutatják a terveket Bernádynak; csak az ő imprimaturja indítja meg a munkát.

Látom arca ragyogásából, hogy ezekre a szép időkre emlékezve feláramlik szíve mélyéből a Fausti boldogság emléke, melyben oda tudott volna szólni a tűnő pillanatnak: „Állj meg, állj meg, oly tündérien szép vagy.”

A messzi villámlások jelzik a vihart; kitör a háború, réme városunk kapujáig jön és pusztulással fenyeget mindent. Emlékeik a szörnyű napokra? Ejt nappá téve hetekig nem hajtja álomra fejét; dolgozik, irányít, szervez; eleséget küld a harcvonalba éhező katonáknak, a kétségbeesett polgárokat bátorítja, a kishitűek parancsait visszautasítja és éltető áramként fut végig az aggodalmaktól elalélt lakosság testén a biztatás: „Míg magunk közt látjuk Bernádyt, semmitől sem félünk!”

De a katasztrófa a végzetszerűség kérlelhetetlenségével következik be. Világok, országok, trónok dőlnek össze; az

existenciák ezrei semmisülnek meg. Az események tobzódó árában áll Méltóságod két hívogató part között: egyiken az előrehaladás, az emelkedés csábítóan biztató magaslatai, a másikon a szenvedés kálváriás utjai. E város, drága szép meseországunk, Erdélyünk iránti szeretete, ez utóbbira, a szenvedések, kálváriák utjaira kényszeríti. Első azok között, kik a halálos csapás kábulatából magukhoz térnek és hozzá lát a menthetőnek megmentéséhez. Tudom, hogy megvonaglik a szive az eltemetett fájdalmak felfakadásában, hogy férfi kora delén torlaszkodott el az alkotás utja, de enyhül a sajtás abban a tudatban, hogy ha alkotni nem is tudott, de mindenkin segített, ahol csak tehetette. Nem akkor volt nagy, mikor a maga alkotta városházán urként parancsolt, hanem akkor, mikor szerény idegenként kopogtatott be a hivatalok ajtóin, hogy alázatos kérésekkel, jogi érveléssel, törvénykönyvvel a kezében elintézzé és megvédje polgártársainak ügyes-bajos dolgait és szolgálja törhetetlenül e város, fájának életérdekeit. A másokon való segíthetés boldogító mámore feledtette el az Uranosz-i fájdalmak égető kinjait, melyektől nagyra nőtt titánjai nem kimélték.

Milyen változatos élettengerének ígésző dala! Nem a boldog beteljesülés a domináns benne, hanem a keserű csalódás. De azért végakkordjai még sem csendülhetnek ki a Schopenhaueri filozófia vigasztalan pesszimizmusában, mert a tavasz az új élet, az örök megújulás szent zsolozsmáit zengi. Ez a tavaszi zengés szimbolizálja legjobban Méltóságod életét, örökké alkotni akarását, székely nyughatatlanságát és törhetetlenségét. A tavaszi zengés nyújtson csalódásainak keserű pillanataiban vigasztalást, hogy a tavaszként megmegújuló nemzedékek késő századok után is gyönyörködve hatalmas alkotásaiban áldani fogják a Bernády nevet. Mi pedig, kik ma összegyűltünk, hogy Méltóságod 70-ik születés és névnapja alkalmával a hála és szeretet virágaival halmozzuk el, fohásszerű kéréssel fordulunk a jó Istenhez, hogy élte őszét tegye a tavaszhoz hasonlóan ragyogóvá, napsugarassá, árássa el kegyelmének bőségével és kedves családja boldogságára, városunk javára, az egész romániai magyarság örömére még nagyon-nagyon sokáig éltesse jó egészségben, ereje teljességében. Én erre üritem poharamat. Éljen Bernády.

Tartalom

Előszó	3
A kollegiumi előjáróság és tanári kar üdvözlete .	7
Az erdélyi református egyházkerület Igazgatótanácsának üdvözlete	18
A szülők üdvözlete	23
A kollegiumi ifjuság üdvözlete	24
Dr. Bernády György főgondnok köszönete az üdvözlő beszédekre	26
Alkalmi költemény	34
Dr. Fekete Gyula ügyvéd ünnepi beszéde	39
Paál Gusztáv tb. kollegiumi igazgató ünnepi beszéde	44

